

Selected Aspects of Organisational and Expert Support for Teachers and Other Education Professionals in Delivering the Unplugged Programme in Schools: Findings of the Evaluation of the Implementation of the EUDAP Project

JURYSTOVÁ, L., MIOVSKÝ, M.

Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Czech Republic

Citation: Jurystová, L., Miovský, M. (2010). Vybrané aspekty organizační a odborné podpory pedagogů při realizaci metodiky Unplugged ve školách: výsledky evaluace implementace projektu EUDAP. *Adiktologie*, (10)3, 146–153.

BACKGROUND: *The Unplugged primary prevention programme was piloted and tested in Czech schools in the 2007–2008 academic year and was adapted according to the findings of its evaluation. The providers of the programme (teachers and other education professionals in the schools involved in the project) received expert support (from regional coordinators) during the pilot implementation stage. AIMS:* The aim of our study is to propose a system of expert organisational support for teachers and other education professionals during their continuous implementation and dissemination of the Unplugged programme in the Czech Republic. **METHODOLOGY:** Two semistructured interviews with regional coordinators of the Unplugged programme, 16 semistructured interviews with education professionals delivering the programme in schools, analysis of project documentation. **SAMPLE/DATA:** Two re-

gional coordinators of the Unplugged project, 16 education professionals, project documentation (meeting reports, feedback questionnaires completed by programme deliverers after each lesson). RESULTS: The results summarise the course of the meetings between education professionals and regional project coordinators, perceived positives and negatives, and their feelings and opinions about these meetings. The findings also suggest the ways in which the expert support could be carried out in the future. **CONCLUSIONS:** The results of our study show that the expert and organisational support during the provision of the Unplugged programme should remain an integral part of its implementation in order to maintain the high standard of the programme. Regional primary prevention centres could contribute to such support considerably.

KEY WORDS: PREVENTIVE PROGRAMME – UNPLUGGED – EDUCATION – SUPERVISION – REGIONAL PREVENTION CENTRES – COORDINATION OF PREVENTIVE ACTIVITIES

Submitted: 20 / JULY / 2010

Grant support: GACR No. 406/09/0119

Accepted: 20 / AUGUST / 2010

Address for correspondence: Lucie Jurystová / jurystova@adiktologie.cz / Centre for Addictology, Department of Psychiatry, 1st Faculty of Medicine, Charles University in Prague and General University Hospital in Prague, Ke Karlovu 11, 128 08 Prague 2, Czech Republic

Vybrané aspekty organizační a odborné podpory pedagogů při realizaci metodiky Unplugged ve školách: Výsledky evaluace implementace projektu EUDAP

JURYSTOVÁ, L., MIOVSKÝ, M.

Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Citace: Jurystová, L., Miovský, M. (2010). Vybrané aspekty organizační a odborné podpory pedagogů při realizaci metodiky Unplugged ve školách: výsledky evaluace implementace projektu EUDAP. *Adiktologie*, (10)3, 146–153.

VÝCHODISKA: Mezinárodní preventivní program Unplugged byl pilotně realizován a ověřován na českých školách ve školním roce 2007/2008. Na základě výsledků evaluace jeho procesu implementace byl program inovován a adaptován na prostředí českých škol a žáků. V průběhu pilotní implementace byla zajišťována odborná podpora realizátorům programu (pedagogům ZŠ) prostřednictvím regionálních koordinátorů projektu. **CÍLE:** Cílem naší studie je pokusit se navrhnout systém odborné a organizační podpory pedagogů pro realizaci preventivního programu Unplugged při jeho další diseminaci v ČR. **METODY:** Dvě semistrukturovaná interview s regionálními koordinátory projektu, 16 semistrukturovaných interview s realizátory programu ve školách, analýza dokumentace projektu. **SOUBOR/DATA:** Dva regionální koordinátoři projektu,

16 pedagogů, dokumentace projektu (zprávy ze setkání s regionálními koordinátory projektu, zpětnovazební dotazníky odevzdávané po každé ukončené lekci realizátory programu). **VÝSLEDKY:** Výsledky shrnují průběh setkávání realizátorů programu s regionálními koordinátory projektu, spatřovaná pozitiva a negativa, taktéž jejich pocity a názory na tato setkání. Stejně tak ukazují, jakým způsobem by mohla být podpora organizována v budoucnu. **ZÁVĚRY:** Výsledky naší studie ukazují, že odborná a organizační podpora během realizace programu Unplugged by měla i nadále zůstat nedílnou součástí pro udržení kvalitní úrovně programu. K tomu by mohla přispět rovněž krajská/regionální centra primární prevence.

KLÍČOVÁ SLOVA: PREVENTIVNÍ PROGRAM – UNPLUGGED – VZDĚLÁVÁNÍ – SUPERVIZE – REGIONÁLNÍ CENTRUM PREVENCE – KOORDINACE PREVENTIVNÍCH AKTIVIT

Došlo do redakce: 20 / ČERVENEC / 2010

Grantová podpora: GAČR č. 406/09/0119

Přijato k tisku: 20 / SRPEN / 2010

Korespondenční adresa: Bc. Lucie Jurystová / jurystova@adiktologie.cz / Centrum adiktologie, Psychiatrická klinika, 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Ke Karlovu 11, 128 08 Praha 2

● 1 ÚVOD – PROGRAM UNPLUGGED

Preventivní program Unplugged je koncipován jako ucelený preventivní program primární prevence realizovaný během jednoho školního roku s žáky šestých tříd, tj. ve věku 12–14 let. Osnovy programu byly adaptovány a následně testovány v mnoha státech EU (Bohrn et al., 2008), včetně České republiky.¹ Jádrem programu Unplugged vychází teoreticky z metod využívajících tzv. model komplexního vlivu sociálního prostředí (Comprehensive social influence model, dále jen CSI). CSI programy v podstatě kombinují edukaci v oblasti životních dovedností s korekcí normativních přesvědčení (normativní vzdělávání) a předáváním znalostí o návykových látkách.² V hodinách programu Unplugged je kladen důraz především na získávání dovedností interpersonálních (např. témata komunikace, emocí) a intrapersonálních (např. kritické vyhodnocování informací) (Miovský et al., 2007). Nejsou nicméně opomenuta ani další témata obsahující informace o návykových látkách, jak legálních, tak nelegálních, která by měla směřovat k preventivnímu působení na žáky (EUDAP, 2007).

Program má prokázaný vliv na snížení užívání tabáku a konopných drog a frekvenci pití alkoholu o 25–30 %.³ Zároveň program účinně ovlivňuje chování mladých lidí s výjimkou těch, kteří již alkohol, tabák či jiné návykové látky začali užívat. Rovněž účinky programu začínají časem oslabovat, nicméně každý rok, o který se podaří oddálit začátek užívání návykových látek, představuje menší míru rizika pozdějšího problematického užívání drog (Jurystová et al., 2009).

Program obsahuje 12 lekcí, které jsou realizovány přibližně v třítydenních intervalech. Každá hodina v délce 45 minut⁴ je věnována jednomu tématu. Realizátorem-instruktořem programu, je vždy učitel dané školy, obvykle se jedná o školního metodika prevence, školního psychologa, výchovného poradce apod. (Jurystová, 2008). V původním

konceptu metodiky Unplugged byl zahrnut také systém lekcí a programů pro rodiče, který byl v rámci druhé revize metodiky vypuštěn, neboť u rodičovské komponenty programu nebyla prokázána její efektivita. Nicméně v současné době se inovují strategie na „rekonstrukci“ této části programu (Pellaux, 2010; The Eu-dap study group, 2007).

● 1 / 1 Vzdělávání v programu Unplugged

Program Unplugged byl v ČR⁵ pilotně realizován na základních školách školními metodiky prevence či pedagogy „humanitních předmětů“ typu „občanská nauka“ apod., ale také školními psychology či pedagogy zcela jiné aprobace. Pro pilotní realizaci programu byli budoucí realizátoři programu vyškoleni ve dvoudenním vstupním kurzu, ten obsahoval jak základní informace o programu a jeho vzniku, tak o účinných preventivních strategiích, ale především o samotných lekcích, způsobu jejich realizace, tématech a technikách využívaných ve třídě. Nedílnou součástí školení byl praktický nácvik aktivit. Pro výběr do kurzu nebyla vyžadována detailnější kritéria vstupu v souvislosti s předešlým absolvovaným vzděláním. Dle nově akreditovaného školení v metodice Unplugged jsou v současné době stanoveny minimální doporučené podmínky, které by měly být splněny účastníky, pokud chtějí absolvovat školení a poté program realizovat ve třídách. Jedná se především o 1) absolvované specializační studium pro školní metodiky prevence v rozsahu 250 hodin dle vyhlášky⁶, nebo 2) pětiletá praxe v roli metodika či lektora preventivních programů a souhrnně alespoň 60 hodin kurzů s tematikou z oblasti primární prevence rizikového chování či práce se skupinou, anebo 3) praxe v délce alespoň jednoho roku na pozici výchovného poradce se specializací, školního psychologa, etopeda, oblastního metodika prevence v rámci pedagogicko-psychologické poradny (Akreditační spis, 2010).

V rámci diseminace programu je v současné době zakotveno specifické školení v metodice Unplugged jako nezbytný předpoklad pro jeho realizaci ve třídě. Školení je nastaveno jako dvoudenní trénink (celkem 16 hodin) a jeho cílem je připravit účastníky na samostatnou práci s metodikou, která byla vytvořena, realizována, vyhodnocena a adaptována v rámci multicentrické studie v mnoha evropských státech, včetně České republiky.

Školení je vysoce interaktivní, jedná se o praktický nácvik jednotlivých lekcí. Pedagogové se během něj mnohokrát ocitají v pozici žáků a na „vlastní kůži“ procházejí aktivitami později využívanými při realizaci programu ve třídě. Školení samozřejmě zahrnuje i informační část, zejména základní informace o návykových látkách a ujasnění postojů učitelů k nim, i k prevenci jejich užívání, včetně odbourá-

1/ Dále Itálie, Švédsko, Belgie, Řecko, Rakousko, Německo, Španělsko.

2/ Mezi podstatné znaky kvalitního CSI programu patří zejména jeho prokázaná účinnost (např. snížení počtu těch, kteří začali návykové látky užívat, opoždění začátku užívání, pomalejší nárůst nebo snížení frekvence užívání drog), přičemž jeho evaluace by měla prokázat trvalý účinek po dobu alespoň jednoho roku od ukončení programu. Další znak představuje obsah programu, který je relevantní pro cílovou skupinu (žáci konkrétních ročníků). Dále má program CSI jasně definovaný logický základ – obsah programu i procesy v něm probíhající odpovídají jeho cílům. Program vychází z principu komplexního vlivu společnosti (zaměřuje se na existující normy, závazky/záměry žáků neužívat drogy, na životní dovednosti i znalosti o drogách). Výuka a učení v programu jsou interaktivní a stimulují aktivní účast studentů. V neposlední řadě je součástí programu školení pro vedoucí programu (tj. učitele), kterým jsou poskytnuty instrukce a materiály pro trénink a implementaci programu (Jurystová et al., 2009).

3/ Miovský et al. (2007) uvádí, že ve srovnání se studenty, kteří absolvovali pouze běžné kurikulum, je o 30 % nižší pravděpodobnost (každodenního) kouření cigaret a intoxikace alkoholem a o 23 % nižší pravděpodobnost užití konopí v předešlém měsíci.

4/ Orientační čas dle metodiky v době pilotního ověřování programu, v současné době je možno lekce prodloužit, rozdělit apod.

5/ Středočeský kraj, Jihomoravský kraj, Zlínský kraj, Plzeň, Rokycany.

6/ Vyhláška 317/2005 Sb. § 9c, o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ze dne 8. srpna 2005.

vání mýtů, a prezentaci aktuálního vědeckého poznání v oblasti preventivních aktivit (Akreditační spis, 2010).

V tomto specifickém školení je tedy kladen vysoký důraz na aktivní zapojení všech účastníků. Před započítím školení jsou účastníci vyzváni, aby si jednotlivé materiály předem přečetli (viz dále „metodika programu Unplugged“ nebo „metodika“), a při školení se již zabývají důležitými body či obtížnými aktivitami, k čemuž lektor podává zpětnou vazbu. Jedná se o nový styl práce, který nemusí být všem pedagogům od počátku vlastní, jelikož do samotného programu ve třídě přináší „sebe sama“ v podobě nápadů, zkušeností, postojů, pocitů, řešení problémů, členství v skupině (Pellaux, 2010; Akreditační spis, 2010).

● 2 METODIKA PROGRAMU UNPLUGGED

Metodiku Unplugged tvoří Manuál pro učitele s detailním popisem lekcí, kvízové karty a barevné pracovní sešity pro žáky. Metodika obsahuje zejména stanovení cílů, potřebných pomůcek, způsoby zahájení, popisy hlavních aktivit a ukončení lekcí. Dále zde realizátoři programu naleznou rozšiřující informace k některým tématům (např. o návykových látkách, instrukce pro hraní rolí atp.) V rámci několika lekcí se využívají kvízové kartičky – z jedné strany otázka s možnými odpověďmi, na druhé správná odpověď s doplňujícím komentářem (EUDAP, 2007). Každý žák obdrží svůj pracovní sešit, se kterým během lekcí pracuje. Jedná se o osobní sešit, který si učitel může během programu několikrát vybrat, aby měl zpětnou vazbu k probíhajícím lekcím i programu celkově (Miovský et al., 2007), ale po skončení programu žákovi zůstává.

Metodika byla na základě pilotního ověření programu v ČR upravena a více přiblížena potřebám českých učitelů a pracovní sešity potřebám českých žáků, zejména na stránce terminologické (EUDAP, 2009).

● 2 / 1 Odborná podpora pedagogů v průběhu pilotní implementace programu

Účastníci pilotního projektu, pedagogové, kteří realizovali jednotlivé lekce, po každé hodině sepsali zásadní momenty uskutečněné lekce (online dotazník) a rovněž se účastnili skupinových setkání organizovaných regionálními koordinátory projektu.⁷ Při nich diskutovali o úskalích i pozitivních proběhlých lekcí a zároveň se připravovali na lekce další. Setkání byla poměrně neformálního rázu (Jurystová et al., 2009) a v průběhu pilotní realizace se uskutečnila celkem 6–7krát. Koordinátoři projektu⁸ tak pravidelně dostávali zpětnou vazbu o procesu implementace projektu.

Odbornou podporou v průběhu programu jsou v našem případě míněny všechny aktivity, které byly během implementace programu s realizátory programu uskutečněny.

7/ Okresní metodik prevence, zaměstnanci pedagogicko-psychologických poraden, zaměstnanci neziskových organizací.

8/ Centrum Adiktologie PK 1. LF UK v Praze a VFN v Praze.

Tj. skupinová setkání s regionálními koordinátory programu, která se skládala ze dvou částí – supervizní části⁹ a metodické části (ta byla zaměřena zejména na obsahové zvládnutí jednotlivých lekcí). Stejně tak do „odborné podpory“ zahrnujeme všechny další činnosti v průběhu celého roku pilotní realizace projektu, zejména informačního charakteru, což opět z největší části příslušelo do odpovědností regionálních koordinátorů.¹⁰

● 3 CÍLE STUDIE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Cílem studie je na základě dostupných materiálů, proběhlé studie evaluace implementace projektu a analýzy dokumentace projektu a na základě semistrukturovaných interview pokusit se navrhnout systém odborné a organizační podpory pedagogů pro další realizaci preventivního programu Unplugged v ČR.

- Jakým způsobem probíhala setkání během pilotní implementace programu Unplugged? Jaká pozitiva či negativa byla během pilotního ověření zjištěna?
- Jak by měla/mohla vypadat odborná podpora realizátorů programu při další diseminaci programu?

● 3 / 1 Soubor, metody získávání a analýzy dat

Pro účely studie jsme zvolili typ *formativní evaluace* procesu implementace programu. Cílem formativního typu evaluace je zjistit silné a slabé stránky preventivní aktivity, které poté umožní zkvalitnění intervence/služby realizátorů programu (Miovský et al., 2004).

Jako první metodu pro získání dat jsme zvolili polostrukturované interview v úpravě Seidmanna (1997). *Rozhovory s regionálními koordinátory* byly uskutečněny během června a července 2010, byly zaznamenávány na diktafon, případné pomocné poznámky na záznamový arch. Délka rozhovoru nepřesáhla v průměru 30 minut. Vzhledem k odstupu pilotní evaluace programu a nynějšího sběru dat jsme uskutečnili rozhovor „pouze“ se dvěma z pěti regionálních koordinátorů.

Další *polostrukturovaná interview* byla uskutečněna s 16 pedagogy pilotně realizujícími program Unplugged. Rozhovory proběhly v lednu 2008 a délka nepřesáhla 60 minut. Obsah rozhovorů byl opět zaznamenáván na diktafon a poznámkový arch.

Pro semistrukturované rozhovory bylo vytvořeno určité schéma – okruhy otázek, na které se tazatelka v rozhovoru zaměřovala. Pomocí upřesňování a vysvětlení odpovědí účastníků se dále téma rozpracovávalo do hloubky. Hlav-

9/ Supervize je nezbytnou součástí realizace preventivních programů. Poskytuje pravidelný prostor k reflexi vlastní činnosti, jejímu obsahu a procesu. Podstatnou součástí je rovněž sdílení a získání zpětné vazby, jistoty, ocenění a také podpory pro další práci. (Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek, MŠMT, 2005).

10/ Např. specifické informace o návykových látkách, aktualizace informací dle statistik atp.

ním účelem rozhovoru bylo získat relevantní informace, ne dodržet danou strukturu, a proto si tazatelka otázky flexibilně přizpůsobovala a pokud možno spontánně reagovala na nově vynořená témata.

Z rozhovorů byl vytvořen *doslovný přepis*, pro další práci uložený jako text v elektronické podobě. Při transkripci docházelo k prvotní redukci dat a zavedení systému zkratk pro jasně určené výrazy následně napomáhalo rychlejší orientaci v textu. Zároveň byla využita metoda *redukce prvního řádu*, při níž byly vynechávány všechny části vět, které nesdělují identifikovatelnou vyjádřenou informaci, tzv. slovní vata (Miovský, 2006). Poté se přistoupilo ke *kódování dat*, při němž byly označovány různě rozsáhlé úseky v textu (věty či odstavce), jež byly pojmenovávány – kódovány. Tyto zakódované části byly následně tříděny do větších celků, tzv. *clusterů*, *trusů*, podle vzájemných podobností (Miles & Huberman, 1994). Clustery jsme seskupili do větších celků, *kategorií*, jimž byla přiřazena označení obecnějšího charakteru, ačkoli v rámci každé kategorie byly stále brány v potaz nuance jejich jednotlivých částí (clusterů).

Pro získání bohatších dat jsme rovněž provedli *analýzu dokumentace* projektu (zprávy z pravidelných setkání realizátorů programu s regionálními koordinátory programu, dotazníky vyplňované po každé uskutečněné lekci). Při analýze dokumentace jsme hledali společné průsečíky, témata, která se v materiálech opakovala, a dále informace/data, která tato témata rozšiřují či upřesňují.

V průběhu výzkumu byla maximálně dodržována ochrana soukromí účastníků. Nejsou uvedena jejich jména, škola, ani další údaje, které by mohly jednotlivé osoby blíže identifikovat (např. jména jiných osob zmíněných při rozhovoru). Participantům byly na počátku rozhovoru objasněny nejn nutnější informace o smyslu a cíli rozhovorů stejně jako o způsobu, jakým bude zajištěna jejich anonymita. Rozhovory byly nahrávány na elektronický diktafon na základě informovaného souhlasu účastníků s tím, že data mohou být využita k uvedenému výzkumnému účelu. K záznamům interview má přístup pouze výzkumný tým.

Všichni účastníci spolupracovali bez nároku na finanční odměnu či jinou materiální kompenzaci.

● 4 VÝSLEDKY

● 4 / 1 Průběh setkání realizátorů s koordinátory

Setkání realizátorů prevence s regionálními koordinátory bylo v průběhu ověřování metodiky nedílnou součástí implementace a obvykle se uskutečňovalo zhruba 1x za 6 týdnů, respektive pravidelně po dvou lekcích uskutečněných ve třídě. V některých regionálních skupinách se účastníci scházeli pravidelně, jinde někteří pravidelně absentovali.

Obecně by se dala setkání rozdělit na dva kompaktnější úseky – část supervizní a část metodickou. Polovina se-

tkání se tedy zaměřovala na podání zpětné vazby o uplynulých dvou lekcích, polovina byla zacílena na přípravu na další lekce.

Jak vyplývá z dokumentace jedné skupiny, „*ŠMP (školní metodici prevence – pozn. autorů) si vždy připravili písemné zhodnocení proběhlých lekcí, odprezentovali je ve skupině a diskutovali o situacích v programu. Druhá část programu byla zaměřena na následující dvě lekce programu, kde byla po metodické stránce ošetřena úskalí a příprava k jejich zvládnutí.*“

V části supervizní se skupina podrobněji zabývala tématy týkajícími se reakcí žáků na program, problematickými situacemi nastalými při programu, rozebíráním jednotlivých kazuistik a doporučeními, co by mohlo být funkční, případně které aktivity lze využít jiným způsobem při práci se třídou.¹¹

V části metodické se jednalo především o osvětvení obsahu lekce (čas na úvodním školení byl na podrobné procházení lekcí limitovaný) a vytyčení základních a podstatných cílů lekce, výměna zkušeností a upozorňování na slabá místa lekcí.¹²

Ve všech skupinách se objevil fenomén „vzájemného školení“ mezi realizátory programu, kdy jeden (či více) pedagogů uskutečnili lekci „napřed“, či naopak „pozadu“. V takových případech „učitelé, kteří měli náskok, mohli předat dopředu informace, upozornit, co vyvstalo za problémy apod., což ostatním usnadňovalo přípravu a následnou realizaci programu s žáky“.

● 4 / 2 Názory realizátorů programu na setkání

Z rozhovorů s pedagogy, kteří absolvovali setkání s regionálními koordinátory, vyplývá, že setkání jsou velmi důležitou součástí samotné realizace programu ve třídách. Realizátorům programu se dostane porady jak s lekcí naložit, co zkusit a na co si dát pozor. Jeden z nich udává: „*Kdybych neměla ty hodiny v Benešově (pozn. autorů – setkání), tak bych asi nevěděla a některý věci bych možná dělala úplně jinak, než byly myšlený...*“

Z rozhovorů i zpráv regionálních koordinátorů vyplývá, že pravidelná setkávání měla také rozměr jiný, a to ve smyslu „propojení“ jednotlivých školních metodiků, držení společného cíle.

Spolupráce s regionálním koordinátorem byla všemi realizátory programu hodnocena velmi pozitivně, jelikož mimo faktu, že mohli kdykoli zavolat a ověřit si, zda se ubírají správným směrem, oceňovali především proaktivitu a ochotu koordinátorů.

11/ Např. jak zapojit do diskuzí/aktivit i méně průbojně žáky, jak zacházet s omezenou časovou dotací lekcí atd.

12/ V jedné skupině, kde se program Unplugged uskutečňuje již třetím rokem, se koordinátor vždy obrací ke zkušeným realizátorům programu, aby přispěli svými poznatky z praxe.

„Spolupráce s naší koordinátorkou je perfektní, všech-
no vysvětlí a co potřebujeme, to pošle mailem.“ „Vím, že se na
koordinátorku můžu vždycky s čímkoli obrátit.“ „Všichni dě-
lají všechno pro to, aby ten program byl dostatečný... aby
mohl fungovat.“

Realizátoři lekcí sami spatřovali největší význam set-
kávání zejména v předání zkušeností a načerpání nových
impulzů pro další práci. „Osobní zkušenost ostatních kolegů
v programu byla vítána, neboť i další pak mohli mít lepší po-
cit, že někdo měl stejné problémy, že je stejně řešil, že měli na
věc stejný pohled.“ Pedagogové se na setkání obvykle těšili.
I přes ojedinělý názor, že dojíždění na setkání bylo relativně
časově náročné, práci považovali za velmi inspirativní
a příjemnou.

● 4 / 3 Budoucnost programu vs. odborná a organizační podpora realizátorů programu

Z rozhovorů s koordinátory i s realizátory programu vyplý-
valo, že setkávat se pravidelně je jednoznačně efektivní
a přínosné. Z pohledu koordinátorů „přiměje“ pedagogy při-
pravovat se na lekci dvakrát, poprvé na setkání, podruhé
těsně před realizací ve třídě, čímž se eliminují potenciální
problémy a bude ve větší míře zaručena kvalita realizova-
ného programu. Někteří dotazovaní setkání považují do-
konce za nutnost – aby „někdo“ měl regionálně příslušné
realizátory programu „na starost“, protože „úvodní školení
v délce 16 hodin nemůže poskytnout vyčerpávající základnu
pro zdárnou realizaci programu i zkušenému pedagogovi“. Zároveň pravidelná setkávání (a regionální koordinátor)
poskytují platformu pro ty pedagogy, kteří se potřebují ujis-
tit v informacích či postupech. „Program by mohl utrpět
i tím, že by se metodik musel doptávat jinde, např. svých ko-
legů, čímž by sám pedagog ztrácel jistotu a mohl by v aktivi-
tě v programu skončit...“ Supervize především napomáhaly
realizátorům programu dle jejich vlastních slov ujasnit si,
co je v následujících lekcích čeká, řešit obtíže spojené s náro-
ky některých témat a sdělit či sdílet zkušenosti těch, kteří
měli konkrétní lekce již za sebou (Jurystová, 2008).

Z rozhovorů a zkušeností koordinátorů vyplývá, že set-
kání by měla být organizována v místě působení realizátora
programu a jejich data naplánována ještě před započítím
nového školního roku, dokud je možné termíny vyblokovat
v rozvrhu. Zároveň poukazují na vhodnost snížení adminis-
trativní zátěže, která byla nutná v době pilotní implementa-
ce programu. S přibývajícím zkušenostmi realizátorů lekcí
by na setkáních bylo možné probírat pouze „ožehavá“ či
problematická témata vyvstanuvší v hodinách.

Někteří realizátoři programu rovněž navrhuji, aby
školením prošli všichni kolegové z pedagogického sboru,
„aby se jim mohlo osvětlit, co se za těmi zavřenými dveřmi
zázračného děje“. Dle nich by to snad podpořilo důvěru žáků
v pedagogy, kteří do programu nejsou přímo zapojeni. Stejně
tak je podle některých velmi důležitá spolupráce s vede-

ním školy a vykomunikování časového prostoru pro
včlenění programu do běžné výuky.¹³ Jeden z koordinátorů
má tyto „podmínky realizace programu“ ošetřeny formálně
smlouvou se školou. V jednom regionu je dokonce „zakotve-
ní“ programu v plánu preventivních aktivit kraje, kdy regi-
onální koordinátor komunikuje, koordinuje a sladuje akti-
vity s aktivitami krajského úřadu – krajským školským ko-
ordinátorem, s okresním metodikem prevence a s krajským
protidrogovým koordinátorem.

● 5 DISKUZE A ZÁVĚR

Z výsledků naší studie vyplývá, že pravidelná setkání v prů-
běhu pilotní realizace programu přinesla pozitivní konse-
vence pro průběh implementace programu v českých ško-
lách. Přínosně setkání hodnotili jak regionální koordinátoři
projektu, tak samotní realizátoři lekcí programu Unplug-
ged. Z jejich pohledu setkání zejména plnila účel v souvis-
losti s ujištěním o postupech používaných při realizaci
programu, s předáváním zkušeností a při čerpání nových
podnětů pro práci se třídou, což je v souladu s principy su-
pervizního a metodického setkání. Rovněž velmi kladně
hodnotili možnost flexibilní komunikace a spolupráce s re-
gionálním koordinátorem projektu.

Z hlediska regionálních koordinátorů měla setkání na-
víc ještě „tmelící charakter“, a to ve smyslu naplňování spo-
lečného cíle celou skupinou účastníků. Dále vyzdvihovali
fakt, že setkáváním a opakovaným „osvěžováním“ lekce (po-
prvé na školení, podruhé na setkání, potřetí při vlastní pří-
pravě před lekcí) lze dosáhnout kvalitnějšího zvládnutí lek-
ce při současné eliminaci problematických či překvapující-
cích momentů, které ve třídě mohou nastat.

Otázka budoucího zakotvení pravidelných setkávání
při realizaci programu Unplugged přinesla několik podnětů
a také výzev. Z výstupů studie vyplývá, že by bylo vhodné
v setkáních (po dvou lekcích) pokračovat, nicméně by bylo
zapotřebí tato setkání organizovat v místě působení reali-
zátorů programu a termíny stanovit se značným předsti-
hem, nejlépe před započítím školního roku, kdy je možné
„vyjednávat“ o skladbě rozvrhu s vedením školy. Rovněž by
bylo nutné snížit administrativní zátěž realizátorů – autoři
článku navrhuji pravidelné souhrnné zprávy např. 1x za
půl roku realizace programu ve třídě¹⁴ nebo po určitém poč-
tu absolvovaných lekcí.

Na základě zkušeností z pilotní implementace by bylo
žádoucí zajistit pro každý určitý region koordinátora, který
by zodpovídal za průběh programu ve své lokalitě a byl by
jeho metodickým garantem. Tuto funkci by mohla personál-
ně zajistit tzv. krajská centra primární prevence (Miovský,
2010).

13/ Což se obvykle daří v případě předmětů, jako je „občanská nauka“ či „ro-
dinná výchova“.

14/ Oproti informování po každé uskutečněné lekci.

Takováto centra prevence¹⁵ by především měla plnit metodickou a koordinační funkci na základě dobrovolného zapojení ostatních subjektů, žádná z organizací by nebyla centru podřízena. Zásadním smyslem vzniku centra by byla zejména metodická podpora, vývoj nových programů, pomoc při harmonizaci programů, evaluace a evidence, vzdělávání a celokrajské projekty. Zároveň by hrála důležitou roli ve spolupráci a vyjednávání s krajskými úřady a při zajišťování financí plynoucích do systému prevence. Roli krajského centra prevence mohou snadno vykonávat pedagogicko-psychologické poradny či neziskové organizace, některé v současné době již takovou funkci neoficiálně plní.

Rovněž by bylo žádoucí „vtáhnout“ do programu celou školu, v níž se bude realizovat, respektive pedagogický sbor a zejména vedení školy, neboť je prokázáno, že příznivé klima a angažované zapojení zainteresovaných osob velmi ovlivňuje úspěšnost preventivního programu. Tyto faktory mají vliv na změnu v chování žáků, protože podporují otevřenou komunikaci a vzájemný respekt v bezpečném prostředí (Gallá et al., 2005).

Při evaluaci procesu implementace programu vyplynulo, že ne ve všech školách mají realizátoři programu optimální podmínky pro jeho uskutečňování, což posléze ovlivňuje celkový efekt programu (Jurystová et al., 2009).

Dle autorů by celá škola a rovněž rodiče měli obdržet jasnou informaci o programu a jeho cílech a způsobech jejich naplňování, což by se dalo zajistit krátkou úvodní informační schůzkou před započítím programu (případně doprovázeno ukázkou aktivit z programu) vedenou např. právě

regionálním koordinátorem programu. Zejména pro rodiče tato informace může být užitečná v souvislosti s případnou pozitivní změnou chování jejich dítěte.¹⁶ Zároveň takovýmto způsobem lze podpořit důvěru v kvalitu preventivní aktivity, která se na škole bude odehrávat (Pellaux, 2010).

V reflexi k metodám výběru souboru je nutné uvést, že existují možné limity v počtu oslovených regionálních koordinátorů. Nicméně tyto dva oslovení koordinátoři byli společně „zodpovědní“ (a tudíž v kontaktu) za více než třetinu všech škol zapojených v programu. Stejně tak 16 realizátorů programu nepředstavuje v žádném případě reprezentativní vzorek. Jednalo se převážně o pedagogy, kteří byli motivovanější ke spolupráci s koordinátory projektu. Limitovaná jsou i data získaná ze setkání s regionálními koordinátory programu, neboť v několika případech se stávalo, že na setkání se dostavovaly stejné osoby a stejné osoby pravidelně absentovaly a rovněž některé zápisy ze schůzek byly více orientované na deskripci průběhu než na témata související např. s hodnocením setkání účastníky atp.

Nicméně, i přestože nelze výsledky považovat za generalizovatelné, nabízejí nám zcela jistě užitečná témata, která bude potřebné řešit, a to poměrně rychle. V současné době dochází k diseminaci programu Unplugged na některé české základní školy, a bylo by tedy velmi žádoucí otevřít a dořešit otázku toho, jakým způsobem bude zajištěna stálá kvalita programu, jež je neoddelitelně spojená s odbornou podporou jeho realizátorů¹⁷. Zejména proto, aby si program Unplugged svou „na důkazech ověřenou úroveň“ udržel i do budoucna a nesesypal se jako „domeček z karet“.

15/ Dle navrhované koncepce (Miovský, 2010).

16/ V případech, kdy se dítě bude např. „snažit trénovat“ komunikační dovednosti nebo bude upozorňovat rodiče-kuřáky na škodlivost cigaret apod.

17/ Ve většině případů se jedná o školní metodiky prevence (Adámková, 2009, Jurystová, 2008).

LITERATURA / REFERENCES

- Adámková, T., Jurystová, L., Gabrhelík, R., Miovská, L., Miovský, M. (2009). Primární prevence na školách zapojených do projektu EUDAP 2. *Adiktologie* (9), 86–94.
- Akreditační spis „Metodika prevence užívání návykových látek Unplugged“. (2010). Akreditováno MŠMT, č. 4143/2010-25-135.
- Bohrn, K., Fabiani, L., Florek, E., Gabrhelík, R., Galanti, R. et al. (2008). *Prevence užívání návykových látek mezi studenty. Průvodce úspěšnou implementací osnov programů vycházejících z komplexního vlivu sociálního prostředí*. EU: EU-Dap.
- EUDAP. (2007). *Unplugged. Metodika pro učitele – prevence užívání návykových látek*. 1. vydání. Praha: Centrum adiktologie.
- EUDAP. (2009). *Unplugged. Metodika pro učitele – prevence užívání návykových látek*. 2. vydání. Praha: Centrum adiktologie.
- Gallá, M., Aertsen, P., Daatland, Ch., DeSwert, J., Fenk, R., Fischer, U. (2005). *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí. Příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha: Úřad vlády ČR.
- Jurystová, L. (2008). *Evaluace procesu implementace preventivního programu Unplugged školními metodikami prevence*. (Bakalářská práce, Univerzita Karlova v Praze 2010).
- Jurystová, L., Gabrhelík, R., Miovský, M. (2009). Formativní evaluace procesu implementace preventivního programu Unplugged školními metodikami prevence. *Adiktologie*, (9)1, 10–19.
- Miles, M. & Huberman, A. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book*. Sage, Thousand Oakes. In Čermák, T. & Štěpánková, I. (1998). *Kontrola validity dat v kvalitativním psychologickém výzkumu. Československá psychologie*, XLII, 50–62.
- Miovský et al. (2010). *Krajská centra primární prevence*. Nepublikováno. Praha: Centrum adiktologie.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Miovský, M., Gabrhelík, R., Daněčková, T., Miovská, L. (2007). *Projekt EUDAP: Nová alternativa školní prevence v České republice*. Retrieved June 24, 2008, from <http://www.adiktologie.cz/download/1388/EUDAP-CR-2007.pdf>.

- Miovský, M., Kubů, P., Miovská, L. (2004). Evaluace programů primární prevence užívání návykových látek v ČR: základní východiska a aplikační možnosti. *Adiktologie*, 2004/3, p. 289–301.
- MŠMT. (2005). *Standardy odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence užívání návykových látek. Závěrečná verze č. 1*. Praha: MŠMT.
- Pellaux, D. (2010). *Eudap-faculty cluster training 25 – 27/6/2010*, Praha.
- Seidmann, I. (1997). *Interviewing as qualitative research*. London: Teachers.
- The EU-Dap Study Group. (2007). *Unplugged: An effective school-based program for the prevention of substance use among adolescents. Eudap Final Technical Report n.1*. Italy: Author.
- Vyhláška 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků ze dne 8. srpna 2005.

SPEKTRUM PORUCH PŘÍJMU POTRAVY – INTERDISCIPLINÁRNÍ PŘÍSTUP

KNIHY

Papežová Hana

Kniha je výsledkem dlouhodobé klinické a výzkumné práce editorky, vynikající české odbornice na poruchy příjmu potravy, a spolupracujících odborníků, především lékařů a psychologů. Cílem je seznámit odborníky s komplexní problematikou poruch příjmu potravy, s klinicky ověřenými postupy, se standardy léčby a s dalšími možnostmi a úskalími v každodenní praxi. Zaměřuje se na nově zaváděné terapeutické přístupy a technologie v léčbě i prevenci, klade důraz na využití nových technologií ke zmírnění společenského tlaku na štíhlost a na vytvoření podpůrných programů pro pacienty i pro jejich rodinné příslušníky. Jednotlivé kapitoly mapují vztah poruch příjmu potravy k příslušnému oboru (gynekologii, stomatologii, neurologii...). Publikace je určena odborné veřejnosti, psychiatrům, psychologům, obezitologům, pediatrům, gynekologům, praktickým lékařům, stomatologům, ale také pedagogům, sociologům, studentům těchto oborů a v neposlední řadě i informovaným laikům z řad veřejnosti.

Grada Publishing, a.s., 167×240, pevná vazba, barevná příloha, 432 stran, cena 539 Kč, 23,18 €, ISBN: 978-80-247-2425-6, kat. číslo 2138

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Centrum adiktologie PK 1. LF UK v Praze,
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz

ČLOVĚK, JEHO SMYSLY A SVĚT

KNIHY

Orel Miroslav, Facová Věra a kolektiv

Publikace se věnuje široké oblasti smyslového vnímání člověka. Klade si za cíl zpřístupnit lékařské a psychologické poznatky o lidských smyslech, a to jak známých (zrak či sluch), tak na první pohled skrytých (např. čidla rovnováhy či senzory hlubokého čítí). Autoři se zabývají otázkami stavby a funkce, ale také vývoje, poruch a chorob, způsobů vyšetření a léčby lidských smyslů – od úrovně buněk až po úroveň orgánů. Okrajově se věnují také historii poznání a léčby smyslových orgánů či vnímání bolesti a slasti. Pro oživení jsou zařazeny drobné „srovnávací exkurze“ do oblasti smyslů zvířecích. Autoři vycházejí z ověřených poznatků a pro zpřístupnění témat volí kompromis mezi učebnicovou, populární a vědeckou formou. Kapitoly jsou doplněny názornými ilustracemi a ukázkami konkrétních vyšetřovacích metod. Z knihy mohou čerpat jak studenti řady oborů, tak absolventi či veřejnost se zájmem o danou tematiku.

Grada Publishing, a.s., 167×240, brožovaná vazba, 256 stran, cena 399 Kč, 17,16 €, ISBN: 978-80-247-2946-6, kat. číslo 2167

Publikaci si můžete objednat na stránkách www.adiktologie.cz (časopis Adiktologie, online objednávka).

Redakce časopisu Adiktologie, Centrum adiktologie PK 1. LF UK v Praze,
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2 / e-mail: journal@adiktologie.cz / www.adiktologie.cz